

УДК: 338.124.4(100):327
Примљено:
18.11.2009.
Прихваћено:
25.02.2010.
Оригинални научни рад

НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС
NATIONAL INTEREST
Година V, vol. 7
Број 1/2010.
стр. 241-252

*Зоран Милошевић**

СЛАБЉЕЊЕ (ЕКОНОМСКЕ) МОЋИ ЗАПАДА

Резиме

У раду се анализирају информације да је на сцени сумрак моћи САД и понашање Кине, Индије и Русије, које стварају алтернативне институције покушавајући да створе нови поредак без САД и Запада.

Урушавање америчке моћи могуће је пратити преко курса (вредности) долара, кога све више називају «дрвена валута», тј. валута без вредности. Затим распрострањености клептократије, која је попримила невиђене размере и процвата демагогије.

Кључне речи: Политика, долар, економија САД, Запад, Русија, Кина, Индија, Исток

Чуда се догађају! Ко би рекао да ће један тако велики ауторитет као што је Бжежински промашити? Наиме, овај амерички геополитичар пољског порекла је својевремено написао књигу «Свет без Руса» где је описао свет са вечним миром и благостањем. Тај свет нема Русе и Русију «главне инспираторе рата и беде».¹ Данас се ситуација обрнула. Сада се пишу чланци и монографије са супротним насловима, тј. говоре о пропасти САД и Запада.

* Научни саветник, Институт за политичке студије, Београду.

1 Види: Зоран Милошевић, *Руско питање данас*, Институт за политичке студије, Београд, 2006, стр. 15.

Седрик Мун, коаутор у свету веома запажене књиге «После империје: рађање многополарног света» оцењује да је Америка после 1991. године била једина светска сила. Достигла је зенит и започео је пут пропасти. Пропаст је почела нападом на Ирак², а пад војне моћи започео је 8. августа 2008. године када је грузијски председник наредио агресију на Јужну Осетију. То је видљиво на више нивоа. Прво на бојном пољу. Грузијске војнике су обучавали амерички експерти. грузијски војници су ратовали стратегијом и оружјем САД и изгубили су! На вербалном нивоу то одсликавају речи два водећа политичара, САД и Русије, Буша и Путина. Када су новинари у Пекингу питали Буша за коментар о томе, он је помирљиво рекао: «Агресија и застрашивање нису примерени методи за вођење спољне политике у XXI веку.» Новинари су Путину поставили исто питање, додавши – «Ви сте преломили»? Одговор је био веома интересантан: «А шта сте хтели, да реагујемо уз помоћ катапулта? Ми смо агресора изударали по лицу, као што то, уосталом, прописују војни уџбеници!»³

Економску моћ САД губе после 15. септембра 2008. године када је банкротирала банка Lehman Brothers, која је повукла низа других компанија и пропаст. Светска економска криза је уништила 40 трилиона долара у целом свету и довела до тога да државни дуг САД порасте са 42 бруто националног дохотка на 60 или 80 посто (у зависности од извора – док је дозвољено 60 посто), чине да се ова некадашња велика сила придружује Грчкој.

Слабљење економске моћи повлачи за собом и губљење политичко-дипломатске моћи и «меке силе» (друштвено-културна моћ)

Што је посебно интересантно свет из рецесије изводи Кина, а не САД. Наиме, раст привреде у 2009. години у Кини је био преко девет посто, а ове године се очекује 11 посто.

2 Рат у Ираку коштао је САД три трилиона долара и блокирала је 150 000 америчких војника, ослабила позиције (САД) у Авганистану, Северној Кореји, Венецуели и Ирану. Види: Karl Moore / David Lewis, "The decline of America", *Ottawa Citizen*, 24.12.2009.

3 Седрик Мун, "Конец сверхдержавы", RT, 29.01.2010, <http://www.inosmi.ru/video/20100132/157897261>

Долар – дрвена валута

Даљем урушавању америчке моћи доприноси пад долара. Наиме, за последњих осам година, сведочи Фил Торнтон, долар је изгубио више од четвртине своје вредности.⁴ Истовремено Џозеф Стиглиц (Joseph Stiglitz) каже: «Веома је спорно да остане доларски систем у ери глобализације. Потребан је нови светски валутни резервни систем, који ће сменити доларски». Пад који ће се десити у моменту истискивања долара из светских токова биће муњевит и велик, а истовремено је разрађен план преласка замене долара новим валутама за међународна плаћања.⁵ Долар је на удару и због инфлације у САД који производи додела трилиона долара као помоћ финансијском систему у економији.⁶

Све ово наводи неке аналитичаре да говоре о долару као *дрвеној валути*. Наиме, аналитичари часописа „Vanity Fair“ – говоре о САД као банана републици чија је главна одлика дрвена монета. Које су основне карактеристике банана републике?⁷

Прво, централно место код банана република заузима «*дрвена валута*» над којом се цео свет исмева, као што се то сада догађа са валутом САД;

Друго, *Клептократија*. У САД и целом Западу клептократија је достигла неслућене размере. Ретко је пронаћи политичког функционера да не користи свој положај за лично

4 Phil Thornton, “Dollar Turns a Sicky Shade of Green”, *The Wall Street Journal*, 03.02.2010.

5 Пад вредности долара, или како је то назвао Independent, “смрт долара“, приморао је Русију, Кину, Француску и Јапан, а заинтересовани су још и Бразил и Индија да размотре план преласка плаћања нафте и гаса са долара на неку другу валуту. Види: Анатолий Негодин, “Нефть и доллар несовместимы”, *Час* (Латвија), 07.10.2009. Упор.: “The end of the dollar spells the rise a new order”, *TheIndependent*, 06.10.2009.; Robert Fisk, “The demise of the dollar”, *TheIndependent*, 06.10.2009.

6 Педро Калво пише да је пад вредности британске фунте 1949. и 1967. године била одраз пада моћи Британске империје. Пад фунте показао је да ништа није вечно под капом Небеском, а сада се исто догађа и са доларом. Будућност долара, закључује Калво, је све тамнија, као, уосталом, и самих САД. Између 2002. и 2007. године пад вредности долара био је условљен непримерним трговачким дефицитом САД, а сада паду доприносе антикризне мере које су разрадили експерти Федералних резерви и Белог дома. Види: Pedro Calvo, “El dólar como simbolo de la decadencia de EE:UU”, *Cuba debate*, 19.10.2009.

7 Кристофер Хитченс, “Бананова република Америка”, *Vanity Fair*, према: <http://inosmi.ru/world/20081019/244742.html>

богаћење, без обзира колико ће људи покрасти и осиромашити. Тако се, као у банама републикама, показује да нема друштвене одговорности. Другим речима, одговорност се потпуно искључује из (моралног) и неолибералног поретка. Тако се догодило да новац који је Конгрес САД доделио банкама и привреди за санацију финансијског и привредног система буде углавном покраден, јер одлуком није предвиђено да се додела новца контролише или надзире;

Треће, процват демагогије на штету здравог разума, смисла и поретка. На пример, пише Кристифор Хитченс, није ли гротескно када се гласање о хитним економским мерама за помоћ економији помера, на трошак Конгреса, да би се испоштовао празник Рош-Хашани, када то нису тражили ни ортодоксни Јевреји. Или, није ли фантастично да шеф Федералних резерви Алан Гринспен (Alan Greenspan) као и његов претходник буду чланови врло проблематичних култова (не секти, већ култова)? – а оваквих примера у САД има много, онда видимо које је потчињен амерички живот⁸

Ствари су потпуно измакле контроли па се јављају и аутори, попут Ноами Волф⁹ који ово пропадање покушава да објасни психологијом. Она се пита: «Постоје ли психички процеси – чак фројдистички процеси – који могу утицати на колективно несвесно – како је већ то могуће утицати на поједине људе? Сматрам да постоје – одговара Ноами Волф. «Верујем да како је то код појединачног човека, да снови, разговори, филмови, поп-музика, образовање, вицеви, рекламе итд. стварају колективно несвесно које вуче у пропаст».

Истовремено, Роџер Коен,¹⁰ закључује да Америка одлази са политичке сцене и да ће заузети место негде између Бразила и Аргентине.

8 Аналитичари и истраживачи износе на светло дана чињеницу да је Америка значајно ослабила и да удела у томе има сама америчка администрација која сама себи ставља клипове у тачкове, јер је створила неефикасан бирократски систем на који се не може нико ослонити. Поред тога истичу да у свету политике у САД више нема потребних кадрова, духовних горостаса, већ малих егоиста који не могу да воде ову земљу. Види: Aaron David Miller, "The end of Diplomacy", *Foreign Policy*, 03.02.2010. (аутор је један од водећих америчких политиколог из Центра „Вудро Вилсон“).

9 Ноами Волф, "Аватар и Империя", *Project Syndicate*, према: <http://www.inosmi.ru/woeld/20100201/157914709.html>

10 Роджер Коен, "Предположим, Америка уйдет со сцены", *The New York Times*, према: <http://www.inosmi.ru/woeld/20100131/157875250.html>

Овим црним слутњама придружили су се и три аутора са Универзитета у Берклију (Наазин Барма, Ели Ратнер и Стивен Вебер) који су објавили опширну анализу, где су, између осталог констатовали да се свет организује против Запада, те да постоји могућност његове изолације и пропасти.¹¹

Први пут се у последњих 100 година појављују велике, веома насељене и брзо развијајуће државе и овај проблем ни САД, а ни Запад не могу да реше. Ове државе развијају међусобну сарадњу, истовремено, не само да слабе односе са Западом, већ и одбацују западноцентрични међународни систем. Тако Запад, а посебно САД, губе свој значај.

На овај начин споменуте државе стварају «свет без Запада». Он је заснован на продубљеним, брзо успостављајућим везама држава у развоју (кроз размену роба, новца, људи и идеја) и, што је нарочито важно све то није под контролом Запада. Резултат овога је формирање новог, паралелног међународног система са властитим нормама и вредностима, институцијама и структуром власти. Овај свет од САД узима све што јој одговора, али заобилази правила и норме Новог светског поретка које диктирају САД. Ове нове велике државе прво формирају алтернативну архитектуру институција и сопствене обрасце управљања државом, који се, обично, састоје од имплементације властите традиције и вредности – што систему даје велики легитимитет и подршку у народу.

На пример, либерализам је критиковао колективизам. Сада у Русији, Кини и Индији, он више нема негативан смисао, пре свега, захваљујући властитој друштвеној науци која је рехабилитовала колективизам. Колективизам је позитивна вредност, настао код земљорадника из потребе да се ефикасно обради земља. Поред тога, он води ка солидарности које нема у индивидуализму. Тако А. Дугин поручује да је колективизам бољи јер не носи егоистички индивидуализам. Затим, индивидуализам је својствен становницима приморја и морнарима, па зашто га наметати тамо где нема услова за то? Колективизам рађа још једну важну вредност, а то је родољубље! «Родољубље није прибежиште ниткова, премда је, заиста, способно да оправда и скине љагу са оних који

11 Види; Наазин Барма, Ели Ратнер, Стивен Вебер, «Мир без Запада», *Россия в глобальной политике*, No 4, Москва, 2008.

му се на крају крајева обрете. Родољубље је социјално, политичка и културна норма и скретање са ње је ружно обележје и заматак реалног социјалног екстремизма, нихилизма, субверзије». ¹² Даље Дугин каже: „Копнена моћ“ (телурократија) везана је за фиксираност простора и постојаност његових квалитативних усмерења и одлика. То је на цивилизацијском нивоу оличено у седелаштву, конзервативизму, строгим правним нормама којима се потчињавају велике људске заједнице – родови, племена, народи, државе, империје. Чврстоћа копна се културно оличава у чврстоћи етике и постојаности социјалних традиција. Копненим (поготово седелачким) народима страни су индивидуализам и дух предузетништва. Својствени су им колективизам и хијерархичност. ¹³ Насупрот томе, становници приморја немају чврсту етику и правне норме, они и када постоје стално се подривају и релативизују. ¹⁴ Другим речима, копно је стабилност, чврстоћа,

12 Александар Дугин, *Основи геополитике*, књ. 1, Екопрес, Зрењанин, 2004, стр. 13.

13 Исто, стр. 26.

14 Данас је очигледно да западна друштва подлежу одсуству норми или аномији. Овове доприноси *делегитимација*, тј. распадање полазних вредносних основа нормативног поретка, који обезбеђују интегративност, целовитост друштва на социјалном нивоу. Широке масе губе поверење у раније формиран систем вредности који је до недавно обезбеђивао легитимитет нормативног поретка. Критичко расположење многих људи према тим идеалима, представама, уверењима, који су им до скоро изгледали важни, животно неопходни, сада су важно обележје делегитимације.

Важна компонента процеса распадања власти социјеталног нивоа друштва-система је делегитимација политичке власти. Губитак поверења маса у државне органе, незадовољство руководством земље, оштро сужава могућности правног регулисања друштва. Власт почиње да се одржава искључиво принудом, насиљем, што не може дуго да траје.

Сегментација вредносне свести је карактеристична, очигледно, за било које друштво. *Идеолошки плурализам није опасан за друштво као систем уз присуство базичних социјално-политичких вредности, које легитимизују нормативни поредак, које подржава већина судеолика социјалне сарадње.*

У условима дебаланса социјеталног нивоа и нивоа статуса-улога друштва, престаје нормално функционисање и институционалног нивоа система. Оно постаје изван могућности да у потребном обиму регулише односе статуса-улога јер девијација поприма масовни карактер, што води слабљењу социјалне контроле, смањењу могућности ефикасне примене институционализованих механизма санкција. У таквој ситуацији самоорганизација, уједињавање индивидуа, ако се и дешава, углавном је представљено у виду група, корпоративних организација, које су оријентисане на изражавање и заштиту

фиксираност, простор као такав. Вода је покретљивост, мекоћа, динамика, време.

Такође критикована државна интервенција у економији добија нови смисао. Економски образац Кине и Русије је данас успешнији од Америчког. Према томе, заговарање неолибералних мантри о немешању државе је гола пропаганда смишљена да ослаби економску моћ појединих држава. Тај пут је назван „трећи пут“, а њега је осмислио и описао Фридрих Лист. Наиме Лист не подржава „аутономну логику тржишта“, већ пише да у одређеним условима, како то раде Кина, Индија и Русија, треба прибегавати протекционизму, диригизму и царинским ограничењима, тј. ограничавању принципа „слободне трговине“ на интернационалном нивоу да би се постигао ниво националне и државне независности и стратешке моћи. Другим речима, за Листа је било очигледно да привреда мора бити подређена националним интересима, и да свако позивање на „аутономну логику тржишта“ представља само покриће за економску (а потом и политичку) експанзију богатих држава на уштрб сиромашнијих све до њиховог подјармљивања.

Економска хијерархија коју је Лист навео, може се свести на просту формулу: они аспекти привредног живота који су по размерама упоредиви са интересима приватног лица,

уских групних интереса. Институционални ниво система, на тај начин губи социјетални, универзални карактер, распада се на низ сегмената (група, организација, корпорација), од којих се у свакој успостављају сопствене норме правила и сарадње.

Аномија је, дакле, неусаглашеност нормативно-функционалних захтева система и реално понашање индивидуа, које води ка отуђењу индивидуа од друштва. Друштво нема могућности да усмери понашање индивидуа у институционалне оквире на које су раније навикли, а људи, лишени вредносно-нормативне оријентације, налазе се у стању или крајње узнемирености или дубоке депресије, делују у страху или ризикујући, вођени тренутним интересима и самим тиме престају да реорганизују структурне елементе друштва-система.

Аномија је једнако погубна и за личност и за друштво. Личност се десоцијализује, губи навике моралног, правног регулисања свог понашања, мотивација постаје утилитарна, примитивно-хедонистичка, на нивоу физиолошких потреба. Друштво почиње да се распада, јер се не реорганизују некад стабилне социјалне везе и односи.

Види: Зоран Милошевић, *Увод у социологију*, Слобомир П Универзитет, Бијељина, 2009, стр. 209-201.

јединке, морају бити под управом тржишних принципа и засновани на „приватном власништву“. Ту се ради о становима, мањим производним капацитетима, мањем земљишном власништву итд. Облик производње мора сразмерно порасту значаја ове или оне врсте привредне делатности стицати црте колективног власништва пошто у датом случају „приватно власништво“ и индивидуални чинилац могу доћи у противуречност са колективним интересима. Ту мора деловати „кооперативни“ или „корпоративни“ критеријум. И најзад, економске сфере директно везане за државу и њен стратешки статус морају контролисати, субвенционисати и њима управљати државне инстанце пошто се ради о интересима изнад „приватног власништва“ или „колективне користи“.¹⁵¹⁵

И најважније, новоразвијајуће државе цене суверену демократију, налазећи да либералну демократију контролише економија, тј. крупни капитал, па народ на изборима увек добија оно што није изабрао.¹⁶¹⁶ На тај начин «демократија» доводи до свеколике декаденције и господарења новца над људима, уместо да људи господаре новцем. То је, поручује А. Зиновјев – колонијална демократија!

Овом систему не смета «мулократија», јер је то иранска традиција, не сметају јој ни друге традиције. Дакле, ради се о потпуно новом систему који неће да уподобљава свет по себи, већ поштује оно што је настало као аутохтоно. Насупрот томе либерални поредак губи легитимитет јер многе власти у овом систему се формирају медијским терором, преваром, корупцијом...

Може се, дакле, закључити да се Нови свет развија и улаже новац у развој других, али без Запада. На пример, економска улагања Кине, Русије и Индије су крајње интересантна.¹⁷ Као прво, ове земље не условљавају своја улагања (што је стандардна пракса Запада). Кина је у Африку (коју је Запад држао сиромашном) уложила милијарде долара. На пример,

15 А. Дугин, *Основи геополитике*, стр. 247.

16 Види: Зоран Милошевић, „Что не так с демократией“, <http://www.russworld.ru/index.php/2009-04-11-12-40-20/2009-04-11-14-20-59/54-2009-05-29-13-48-25>

17 Интересантно је да Америци не смета толико успон Кине и Индије колико Русије и Ирана. За пропаганду САД Русија и Иран су агресивне и непријатељске државе. Види: Leon T. Hadar, „Old U.S. Alliens Are hedging Their Strategic Bets“, *Huffington Post*, 13.12.2009.

у Западу неинтересантној Анголи Кина ствара аутопутеве, хидроцентрале, инфраструктуру, фабрике... Слично је и у Египту, Нигерији. То чине не само Кина, Русија и Индија, већ и Венецуела, Бразил и Аргентина. Уго Чавес тргује са Ираном. Русија тренутно продаје више оружја Јужној Америци него САД. Дефинитивно свет се мења.

Глобализација коју су покренуле САД добија сасвим другачији изглед. Наиме, више се интегришу државе које не улазе у западни блок. «Свет без Запада» јача везе унутар себе. «Свет без Запада» се састоји, као и сваки политички поредак, из две компоненте: идеја о принципима управљања и властитог ресурса власти. Тај систем данас одсликава Шангајска организација сарадње (ШОС) и која је имала снаге да, донедавно незамисливо, глатко одбије молбу САД да добију статус посматрача. ШОС је позвао САД да удаљи свој војни персонал из Централне Азије и подржао узбекистанског председника Ислама Каримова кога су САД оптуживале да гуши опозицију.

«Свет без Запада» ствара сопствене канале распростирања информација и канале за подршку дискурсу. У овом свету главни медији нису CNN, BBC и слично, већ «Ал-Џазира», «Ал-Арабија», Руска телевизија...

Да је ђаво однео шалу сматра и Питер Гудспид¹⁸ наводећи да је студија Националног савета за развој САД, достављена актуелном председнику Бараку Обама, крајем 2009. године. Студија од 120 страна, а под насловом «Глобалне тенденције до 2025. године» садржи предвиђања развоја политике и економије на светском нивоу. Аутори студије су најпознатији амерички истраживачи и аналитичари, а посао је трајао годину дана. У студији се каже да ће се у наредних 15 година економски и политички утицај Запада, а посебно САД смањити. «Међународни систем какав је сада неће постојати 2025. године» - закључују.

Испоставља се да у ова „адска времена“ за САД можемо рећи да некадашња једина супер-сила на планети Земљи – нема пријатеља. Сви доскорашњи савезници „гледају своја посла“. Турска која је била у време „хладног рата“ водећи

18 Питер Гудспид, “У Америци впереди – грозовые тучи”, *National Post* (Канада), према: <http://inosmi.ru/usa/20091227/157241155.html>

савезник САД, сада не мари за ову некада моћну државу и ствара водеће позиције и исламском свету у машта о обнови османске империје.¹⁹ Европа се и против воље САД, а под диригентском палицом динамичног Карла V Хабсбурга уједињује са циљем да заштити и прошири римокатоличанство, а подржава и у Јужној Америци стварање себи пријатељске, а одвојене од САД (римокатоличке) латиноамеричке империје. Европа то не ради уз помоћ оружја, већ уз помоћ „меке силе“ и дипломатије.²⁰

Тако се слика савременог света мења. Свако спашава себе, а САД? Кога брига за империју која је нанела толико зла широм света. Јављају се нови играчи на светској сцени, са новим правилима игре и новим вредностима. Утицај тих нових играча (држава), посебно Кине, Индије и Русије расте и свет ће доживети трансформацију и историјску предају богатства Истоку.

ЛИТЕРАТУРА

Барма, Наазин / Ратнер, Ели / Вебер, Стивен: “Мир без Запада”, *Россия в глобальной политике*, No 4, Москва, 2008.

Волф, Ноами: “Аватар и Империја”, *Project Syndicate*, према: <http://www.inosmi.ru/woeld/20100201/157914709.html>

Гудспид, Питер: “У Америци впереди – грозовые тучи”, *National Post* (Канада), према: <http://inosmi.ru/usa/20091227/157241155.html>

Дугин, Александар: *Основи геополитике*, књ. 1, Екопрес, Зрењанин, 2004.

Calvo, Pedro: “El dólar como simbolo de la decadencia de EE:UU”, *Cuba debate*, 19. 10. 2009.

Коэн, Роджер: “Предположим, Америка уйдет со сцены”, *The New York Times*, према: <http://www.inosmi.ru/woeld/20100131/157875250.html>

19 Зоран Милошевић, “Турска – регионална суперсила”, *Печат*, бр. 98, Београд, 2010, стр. 52-53; Зоран Милошевић, “Разлози обнављања османске политике: од кемализма до модерног неоосманизма”, *Печат*, бр. 99, Београд, 2010, стр. 39-41.

20 Karl Moore / David Lewis, “The decline of America”, *Ottawa Citizen*, 24. 12. 2009.

- Miller, Aaron David: "The end of Diplomacy", *Foreign Policy*, 03. 02. 2010.
- Милошевић, Зоран: *Руско питање данас*, Институт за политичке студије, Београд, 2006.
- Милошевић, Зоран: *Увод у социологију*, Слобомир П Универзитет, Бијељина, 2009.
- Милошевић, Зоран: "Турска – регионална суперсила", *Печат*, бр. 98, Београд, 2010.
- Милошевић, Зоран: "Разлози обнављања османске политике: од кемализма до модерног неоосманизма", *Печат*, бр. 99, Београд, 2010.
- Moore, Karl / Lewis, David: "The decline of America", *Ottawa Citizen*, 24. 12. 2009.
- Мун, Седрик: "Конец сверхдержавы", RT, 29. 01. 2010, <http://www.inosmi.ru/video/20100132/157897261>
- Негодин, Анатолий: "Нефть и доллар несовместимы", *Час* (Латвия), 07. 10. 2009.
- Thornton, Phil: "Dollar Turns a Sicky Shade of Green", *The Wall Street Journal*, 03. 02. 2010.
- "The end of the dollar spells the rise a new order", *TheIndependent*, 06. 10. 2009.
- Fisk, Robert: "The demise of the dollar", *TheIndependent*, 06. 10. 2009.
- Nadar, Leon T.: Old U.S. "Alliens Are hedging Their Strategic Bets", *Huffington Post*, 13. 12. 2009.
- Хитченс, Кристофер: "Банановая республика Америка", *Vanity Fair*, према: <http://inosmi.ru/world/20081019/244742.html>

*THE (ECONOMIC) WEAKENING OF THE
WESTERN POWER*

Summary

This article analyses information's of USA power dawn and behavior of China, India and Russia, which are in process of alternative institutionalization, trying to form a new order without USA and West.

Decline in American power can be seen by tracking dollar value (course), often called as a "timber currency", currency without worth. Spreading of kleptocracy, demagoguery arising on an unseen scale is visible also.

Key words: Politics, Dollar, US economy, West, Russia, India, China, East